

Nr 12

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till enhetliga regler om rätt till sjukpenning vid vård i vårdanstalt för alkoholmissbrukare m. m.; given den 15 februari 1974.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

CARL GUSTAF

SVEN ASPLING

Propositionens huvudsakliga innehåll

För att skapa enhetliga regler föreslås i propositionen att även patienter i allmän vårdanstalt inom nykterhetsvården skall få rätt till sjukpenning under vårdtiden enligt samma grunder som gäller vid sjukhusvård. Propositionen innehåller också förslag till nya regler om eftergift av återkrav för utgivna bidragsförskott.

De nya bestämmelserna avses träda i kraft den 1 juli 1974.

1 Förslag till Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom förordnas att 3 kap. 15 och 18 §§ samt 16 kap. 12 § lagen (1962:381) om allmän försäkring¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

15 §

Sjukpenning utgår ej för tid då försäkrad

a) fullgör värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst; b) är intagen i annat barnhem än mödrahem eller i ungdomsvårds-skola; c) är häktad eller intagen i fångvårds- eller tvångsarbetsanstalt; d) är intagen i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare; e) i annat fall än ovan sagts av annan orsak än sjukdom tagits i förvar på det allmännas bekostnad.	c) är häktad eller intagen i fångvårds- eller arbetsanstalt; d) i annat fall än under b eller c sagts av annan orsak än sjukdom tagits om hand på det allmännas bekostnad.

För dag då försäkrad är intagen i vårdanstalt för alkoholmissbrukare skall sjukpenning minskas på sätt som framgår av bestämmelserna i 4 § andra stycket.

18 §

På framställning av nykterhetsnämnd äger allmän försäkringskassa besluta, att sjukpenning eller föräldrapenning tillkommande försäkrad, som är hemfallen åt alkoholmissbruk och beträffande vilken föreligger omständighet i övrigt som i 15 § första stycket lagen om nykterhetsvård sägs, helt eller delvis skall utbetalas till kommunal myndighet eller den försäkrades make eller annan person att användas till den försäkrades

På framställning av nykterhetsnämnd eller styrelse för vårdanstalt för alkoholmissbrukare äger allmän försäkringskassa besluta, att sjukpenning eller föräldrapenning tillkommande försäkrad, som är hemfallen åt alkoholmissbruk och beträffande vilken föreligger omständighet i övrigt som i 15 § lagen (1954:579) om nykterhetsvård sägs, helt eller delvis skall utbetalas till kommunal myndighet eller den försäkrades make

¹ Lagen omtryckt 1973:908.

Nuvarande lydelse

samt, vad angår sjukpenning, hans familjs och, i fråga om föräldrapenning, barnets nytta.

Beträffande föräldrapenning, som tillkommer försäkrad vilken ej uppnått tjugu års ålder, må försäkringskassan på framställning av barnavårdsnämnd besluta om utbetalning till annan enligt vad i första stycket sägs.

Är kvinna vid tiden för barnets födelse intagen i barnhem, ungdomsvårdsskola, fångvårdsanstalt eller *allmän* vårdanstalt för alkoholmissbrukare, må försäkringskassan på framställning av föreståndare för inrättningen besluta, att kvinnan tillkommande föräldrapenning skall utbetalas till honom att användas till kvinnans och barnets nytta.

Föreslagen lydelse

eller annan person att användas till den försäkrades samt, vad angår sjukpenning, hans familjs och, i fråga om föräldrapenning, barnets nytta.

Är kvinna vid tiden för barnets födelse intagen i barnhem, ungdomsvårdsskola, fångvårdsanstalt eller vårdanstalt för alkoholmissbrukare, må försäkringskassan på framställning av föreståndare för inrättningen besluta, att kvinnan tillkommande föräldrapenning skall utbetalas till honom att användas till kvinnans och barnets nytta.

16 kap.

12 §

På framställning av nykterhetsnämnd äger allmän försäkringskassa besluta att pension tillkommande den, som är hemfallen åt alkoholmissbruk och beträffande vilken föreligger omständighet i övrigt som i 15 § *första stycket* lagen om nykterhetsvård sägs, helt eller delvis skall utbetalas till kommunal myndighet eller den pensionsberättigades make eller annan person att användas till den pensionsberättigades och hans familjs nytta.

På framställning av nykterhetsnämnd *eller styrelse för vårdanstalt för alkoholmissbrukare* äger allmän försäkringskassa besluta att pension tillkommande den, som är hemfallen åt alkoholmissbruk och beträffande vilken föreligger omständighet i övrigt som i 15 § lagen (1954:579) om nykterhetsvård sägs, helt eller delvis skall utbetalas till kommunal myndighet eller den pensionsberättigades make eller annan person att användas till den pensionsberättigades och hans familjs nytta.

Är pensionsberättigad till följd av ålderdomssvaghet, sjuklighet eller annan därmed jämförlig orsak ur stånd att själv omhändervärd honom tillkommande pension, må allmän försäkringskassa besluta, att pensionen skall utbetalas till annan enligt vad i första stycket sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974.

2 Förslag till Lag om ändring i lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring

Härigenom förordnas att 37 § lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

37 §¹

Riksförsäkringsverket äger att, om anledning föreligger härtill, i stället för sjukpenning eller livränta eller del därav bereda den, som är hemfallen åt dryckenskap eller allvarligt läkemedelsmissbruk, ersättning i naturaförmåner.

På framställning av nykterhetsnämnd äger riksförsäkringsverket besluta, att sjukpenning tillkommande den, som är hemfallen åt alkoholmissbruk och beträffande vilken föreligger omständighet i övrigt som i 15 § första stycket lagen om nykterhetsvård sägs, skall utbetalas till kommunal myndighet eller den ersättningsberättigades make eller annan person att användas till den ersättningsberättigades eller hans familjs uppehälle.

På framställning av nykterhetsnämnd eller styrelse för vårdanstalt för alkoholmissbrukare äger riksförsäkringsverket besluta, att sjukpenning tillkommande den, som är hemfallen åt alkoholmissbruk och beträffande vilken föreligger omständighet i övrigt som i 15 § lagen (1954:579) om nykterhetsvård sägs, skall utbetalas till kommunal myndighet eller den ersättningsberättigades make eller annan person att användas till den ersättningsberättigades eller hans familjs uppehälle.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974.

¹ Senaste lydelse 1973:466.

3 Förslag till Lag om ändring i militärsättningsförordningen (1950:261)

Härigenom förordnas, att 10 § militärsättningsförordningen (1950:261)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §²

Riksförsäkringsverket äger att, om anledning föreligger härtill, i stället för sjukpenning eller livränta eller del därav bereda den, som är hemfallen åt dryckenskap eller allvarligt läkemedelsmissbruk, ersättning i naturaförmåner.

På framställning av nykterhetsnämnd äger riksförsäkringsverket besluta, att sjukpenning *jämte barn tillägg* tillkommande den, som är hemfallen åt alkoholmissbruk och beträffande vilken föreligger omständighet i övrigt som i 15 § *första stycket* lagen om nykterhetsvård sägs, skall utbetalas till kommunal myndighet eller den ersättningsberättigades make eller annan person att användas till den ersättningsberättigades eller hans familjs uppehälle.

På framställning av nykterhetsnämnd *eller styrelse för vårdanstalt för alkoholmissbrukare* äger riksförsäkringsverket besluta, att sjukpenning tillkommande den, som är hemfallen åt alkoholmissbruk och beträffande vilken föreligger omständighet i övrigt som i 15 § *lagen (1954:579)* om nykterhetsvård sägs, skall utbetalas till kommunal myndighet eller den ersättningsberättigades make eller annan person att användas till den ersättningsberättigades eller hans familjs uppehälle.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974.

¹ Förordningen omtryckt 1954:460.

² Senaste lydelse 1962:409.

4 Förslag till Lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott

Härigenom förordnas att 7, 17 och 18 §§ lagen (1964:143) om bidragsförskott skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Sedan bidragsförskott sökts skall, under förutsättning att den underhållsskyldiges vistelseort är känd eller kan utrönas, omedelbart till honom avsändas meddelande om ansökningen med föreläggande att, därest han har något att anföra i anledning av ansökningen, inom viss kort tid muntligen eller skriftligen yttra sig. I meddelandet skall tillika lämnas underrättelse om stadgandena i 2 § b) och c) samt 4 § tredje stycket.

När barnavårdsnämnden meddelat beslut i ärendet, skall beslutet skriftligen delgivas dels sökanden och, om denne är annan än vårdnadshavaren, jämväl vårdnadshavaren, dels den underhållsskyldige. Har förskott beviljats, skall därvid underrättelse lämnas sökanden och vårdnadshavaren om stadgandena i 12 och 13 §§ samt, i annat fall än som avses i 4 § tredje stycket, den underhållsskyldige om stadgandet i 16 § *första stycket*.

När barnavårdsnämnden meddelat beslut i ärendet, skall beslutet skriftligen delgivas dels sökanden och, om denne är annan än vårdnadshavaren, jämväl vårdnadshavaren, dels den underhållsskyldige. Har förskott beviljats, skall därvid underrättelse lämnas sökanden och vårdnadshavaren om stadgandena i 12 och 13 §§ samt, i annat fall än som avses i 4 § tredje stycket, den underhållsskyldige om stadgandet i 16 §.

17 §

Det ankommer på barnavårdsnämnden att, där ej den underhållsskyldige efter förmåga fullgör den honom enligt 16 § *första stycket* åvilande betalningsskyldigheten, utan dröjsmål vidtaga erforderliga åtgärder för fordringens indrivande.

Det ankommer på barnavårdsnämnden att, där ej den underhållsskyldige efter förmåga fullgör den honom enligt 16 § åvilande betalningsskyldigheten, utan dröjsmål vidtaga erforderliga åtgärder för fordringens indrivande.

Barnavårdsnämnden bör bereda den, som äger föra talan för barnet, tillfälle att i samband med återkrävande av bidragsförskott utkräva den del av oguldna underhållsbidrag, som må överskjuta bidragsförskottets belopp.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

Länsstyrelsen äger på framställning av barnavårdsnämnden eller den underhållsskyldige, om särskilda skäl äro därtill, besluta att återkrav gentemot den underhållsskyldige för det allmännas räkning skall eftergivas.

Länsstyrelsen äger på framställning av barnavårdsnämnden eller den underhållsskyldige besluta att återkrav gentemot den underhållsskyldige för det allmännas räkning skall eftergivas. *Eftergift får meddelas om det är skäligt med hänsyn till att den underhållsskyldige varit sjuk, arbetslös, omhändertagen för vård eller haft stor försörjningsbörda. Eftergift får också meddelas om det av annan anledning framstår som skäligt.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974.

5 Förslag till

Lag om ändring i förordningen (1967:920) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor, som utgår av statsmedel, m. m.

Härigenom förordnas att 4 § förordningen (1967:920) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor, som utgår av statsmedel, m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Har livränta utgått, får hel sjukpenning som senare utgår i anledning av samma skada icke understiga en *fyrhundrededel* av den livränta, som efter värdesäkring enligt denna förordning skulle ha utgått till den skadade vid förlust av arbetsförmågan.

Föreslagen lydelse

4 §

Har livränta utgått, får hel sjukpenning som senare utgår i anledning av samma skada icke understiga en *trehundra sextiofemtedel* av den livränta, som efter värdesäkring enligt denna förordning skulle ha utgått till den skadade vid förlust av arbetsförmågan.

Denna lag träder i kraft en vecka efter den dag, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1973:465) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom förordnas att övergångsbestämmelserna till lagen (1973:465) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974. De nya bestämmelserna i 19 kap. 1 § tredje stycket skall dock träda i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Äldre bestämmelser skall alltjämt gälla i fråga om avgift och statsbidrag för tid före ikraftträdandet.

Den som är inskriven hos allmän försäkringskassa och vid utgången av år 1973 placerad i sjukpenningklass men som icke skulle bli sjukpenningförsäkrad enligt de nya bestämmelserna skall vid sjukdom uppbära sjukpenning jämte barntillägg enligt äldre bestämmelser så länge hans inkomst av förvärvsarbete uppgår till ettusenåttahundra kronor men ej till fyratusenfemhundra kronor. I fråga om ändring av sjukpenningklass skall dock de nya bestämmelserna i 3 kap. 5 § äga motsvarande tillämpning. Sjukpenning som här avses hänföres ej till pensionsgrundande inkomst för tilläggspension.

Den som vid ikraftträdandet har sjukpenningförsäkring som beträffande tilläggssjukpenning gäller med karenstid får utan hinder av de särskilda villkoren i 3 kap. 11 § andra stycket övergå till försäkring med kortare karenstid eller utan karenstid, såvida han gör framställning härom till den allmänna försäkringskassan före utgången av mars månad 1974.

Försäkrad som enligt 11 kap. 7 § anmält undantagande från försäkringen för tilläggspension får före utgången av mars månad 1974 – utan hinder av de särskilda villkoren i andra stycket första punkten nämnda paragraf – återkalla denna anmälan med verkan från och med ingången av år 1974. I fall som här avses skall beträffande val av karenstid för sjukpenningförsäkring bestämmelserna i föregående stycke äga motsvarande tillämpning.

Bestämmelserna i 15 kap. 2 § skall fortfarande gälla såvitt avser tid före ikraftträdandet.

Beträffande den som är berättigad att uppbära omställningsbidrag enligt 102 § arbetsmarknadskungörelsen (1966:368) efter utgången av år 1973 skall i fråga om rätt till förtidspension

Föreslagen lydelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974. De nya bestämmelserna i 19 kap. 1 § tredje stycket skall dock träda i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Äldre bestämmelser skall alltjämt gälla i fråga om avgift och statsbidrag för tid före ikraftträdandet.

Den som är inskriven hos allmän försäkringskassa och vid utgången av år 1973 placerad i sjukpenningklass men som icke skulle bli sjukpenningförsäkrad enligt de nya bestämmelserna skall vid sjukdom uppbära sjukpenning jämte barntillägg enligt äldre bestämmelser så länge hans inkomst av förvärvsarbete uppgår till ettusenåttahundra kronor men ej till fyratusenfemhundra kronor. I fråga om ändring av sjukpenningklass skall dock de nya bestämmelserna i 3 kap. 5 § äga motsvarande tillämpning. Sjukpenning som här avses hänföres ej till pensionsgrundande inkomst för tilläggspension.

Den som vid ikraftträdandet har sjukpenningförsäkring som beträffande tilläggssjukpenning gäller med karenstid får utan hinder av de särskilda villkoren i 3 kap. 11 § andra stycket övergå till försäkring med kortare karenstid eller utan karenstid, såvida han gör framställning härom till den allmänna försäkringskassan före utgången av mars månad 1974.

Försäkrad som enligt 11 kap. 7 § anmält undantagande från försäkringen för tilläggspension får före utgången av mars månad 1974 – utan hinder av de särskilda villkoren i andra stycket första punkten nämnda paragraf – återkalla denna anmälan med verkan från och med ingången av år 1974. I fall som här avses skall beträffande val av karenstid för sjukpenningförsäkring bestämmelserna i föregående stycke äga motsvarande tillämpning.

Bestämmelserna i 15 kap. 2 § skall fortfarande gälla såvitt avser tid före ikraftträdandet.

Beträffande den som är berättigad att uppbära omställningsbidrag enligt arbetsmarknadskungörelsen (1966:368) efter utgången av år 1973 skall i fråga om rätt till förtidspension enligt 7

Nuvarande lydelse

enligt 7 kap. 1 § andra stycket samt i fråga om tillgodoräknande av pensionsgrundande inkomst för tilläggs-pension enligt 11 kap. 2 § bestämmelserna om försäkrad som uppbär kontant arbetsmarknadsstöd i tillämpliga delar gälla. Motsvarande skall gälla vid tillämpning av bestämmelserna i 3 kap. 10 §. Då beslut om ålderspension eller förtidspension meddelas i fall då någon uppburit omställningsbidrag, skall bestämmelserna i 17 kap. 4 § andra stycket om kontant arbetsmarknadsstöd i tillämpliga delar gälla.

Föreslagen lydelse

kap. 1 § andra stycket samt i fråga om tillgodoräknande av pensionsgrundande inkomst för tilläggs-pension enligt 11 kap. 2 § bestämmelserna om försäkrad som uppbär kontant arbetsmarknadsstöd i tillämpliga delar gälla. Motsvarande skall gälla vid tillämpning av bestämmelserna i 3 kap. 10 §. Då beslut om ålderspension eller förtidspension meddelas i fall då någon uppburit omställningsbidrag, skall bestämmelserna i 17 kap. 4 § andra stycket om kontant arbetsmarknadsstöd i tillämpliga delar gälla.

Denna lag träder i kraft en vecka efter den dag, då lagen enligt därå meddelad utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 15 februari 1974.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena ANDERSSON, statsråden STRÄNG, HOLMQVIST, ASPLING, BENGTTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, SIGURDSEN, ZACHRISSON, HJELM-WALLÉN.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Aspling, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *enhetliga regler för sjukpenning vid vård i vårdanstalt för alkoholmissbrukare m. m.* och anför.

Inledning

Vård av alkoholmissbrukare lämnas dels i allmänna och enskilda vårdanstalter, dels inom den allmänna sjukvården. Den som får vård i de allmänna vårdanstalterna saknar till skillnad från dem som vårdas i de övriga vårdformerna rätt till sjukpenning under vårdtiden.

Sjukförsäkringsutredningen föreslog i sitt i mars 1969 avlämnade delbetänkande (Ds S 1969:3) Sjukförsäkringsförmåner vid vissa former av anstaltsvård bl. a. att rätt till sjukpenning införs vid vård i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Med anledning av förslagen i sjukförsäkringsutredningens betänkande uppdrog Kungl. Maj:t den 12 december 1969 åt socialstyrelsen att utreda hur reglerna om ersättning till den som deltar i arbetsdriften vid allmänna vårdanstalter borde utformas om rätt till sjukpenning infördes. Socialstyrelsen lämnade den 6 oktober 1972 ett förslag i frågan. Såväl detta förslag som nyss nämnda betänkande har remissbehandlats. Socialstyrelsen har vidare i skrivelse till Kungl. Maj:t den 6 september 1973 utvecklat sina synpunkter på arbetsersättningarna vid andra rehabiliteringsverksamma vårdinstitutioner.

Jag vill nu ta upp frågan om enhetliga regler för sjukpenning vid vård i vårdanstalt för alkoholmissbrukare. I detta sammanhang vill jag även ta upp bl. a. frågan om eftergift av återkrav för utgivna bidragsförskott.

1. Sjukpenning vid vård i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare m. m.

1.1. Gällande bestämmelser m. m.

Sjukpenning

De grundläggande bestämmelserna om sjukpenningförsäkringen finns i 3 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL).

Försäkringen omfattar försäkrade som är inskrivna i försäkringskassa. Den försäkrades rätt till sjukpenning är, fränsett vad som gäller den s. k. hemmameförsäkringen, beroende av den sjukpenninggrundande inkomsten. Därmed avses den inkomst i pengar eller naturaförmåner som den försäkrade kan t. v. antas få för år räknat på grund av eget arbete, antingen av anställning eller av annat förvärvsarbete (2 §). Varje försäkrad som har en sjukpenninggrundande inkomst av minst 4 500 kr. har rätt till sjukpenning. Hel sjukpenning utgör 90 % av den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten delad med 365, alltså utslagen per kalenderdag. Del av årsinkomst som överstiger 7,5 gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet grundar dock inte rätt till sjukpenning. Sjukpenningen är skattepliktig inkomst (1, 4 §§). Inom hemmameförsäkringen föreligger rätt till en sjukpenning om 8 kr. om dagen som ej beskattas.

För ålderspensionär är sjukpenningförsäkringen begränsad till 180 dagar sanmantaget efter pensioneringen. Förtidspensionär med hel förtidspension har inte rätt till sjukpenning (3 §).

Sjukpenning utgår vid sjukdom som förorsakar nedsättning av arbetsförmågan med minst hälften. Är arbetsförmågan helt förlorad utgår hel sjukpenning, annars halv sjukpenning (7 §). Om den försäkrade åtnjuter sjukhusvård minskas sjukpenningen med 10 kr. Avdraget får dock inte överstiga en tredjedel av sjukpenningens belopp och sjukpenning skall alltid utgå med lägst 8 kr. (4 § andra stycket).

Sjukpenning utgår inte för tid då den försäkrade fullgör värnplikstjänstgöring eller vapenfri tjänst, är intagen i annat barnhem än mödrahem eller i ungdomsvårdsskola, är häktad eller intagen i fångvårds- eller tvångsarbetsanstalt, är intagen i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare eller i annat fall än förut sagts av annan orsak än sjukdom tagits om hand på det allmännas bekostnad (15 §).

När det föranleds av särskilda förhållanden kan sjukpenning betalas ut till annan än den försäkrade själv. Försäkringskassa kan sålunda på framställning av nykterhetsnämnd under vissa angivna förutsättningar besluta att sjukpenningen skall utbetalas till kommunal myndighet, den försäkrades make eller annan person att användas till den försäkrades och hans familjs nytta (18 §).

Motsvarande bestämmelse rörande utbetalning av pension enligt AFL finns i 16 kap. 12 § AFL.

Vårdanstalter för alkoholmissbrukare

Vårdanstalterna för alkoholmissbrukare uppdelas i allmänna och enskilda vårdanstalter. De allmänna anstalterna utgörs av statliga och erkända anstalter. Driftkostnaderna vid dessa anstalter täcks helt av statliga medel. Någon vårdavgift tas inte ut. De erkända och enskilda anstalterna drivs av föreningar, stiftelser, primärkommuner eller landsningskommuner. Vid de enskilda anstalterna tas ut en vårdavgift om 1 kr. per dag. I övrigt täcks driftkostnaderna med statliga medel genom statsbidrag.

Intagning av patienter i allmänna anstalter regleras i lagen (1954:579) om nykterhetsvård (NvL). Tvångsintagning (18 §) sker efter beslut av länsrätt. Frivillig intagning sker på villkor att den som ansöker om vård förbinder sig att stanna kvar på vårdanstalten under den tid som bedöms vara behövlig med hänsyn till vårdbehovet, dock högst sex månader. Den intagne kan hållas kvar i anstalten under den tid som anges i förbindelsen men kan också skrivas ut tidigare om omständigheterna föranleder därtill (58 §).

I enskild anstalt sker enbart frivillig intagning. För intagning i sådan anstalt finns inga författningsbestämmelser.

Alkoholmissbrukare vårdas även inom den allmänna sjukvården. Vården kan vara frivillig eller tvångsmässig. I sistnämnda fall stöds omhändertagandet för vård på lagen (1966:293) om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall.

Antalet intagningar i de allmänna vårdanstalterna var under år 1972 ca 3 000 och år 1973 ca 2 800, varav ca 40 % resp. 35 % avsåg tvångsintagningar. I de enskilda anstalterna intogs under samma år ca 3 900 resp. 4 200 patienter. Antalet vård dagar vid de allmänna vårdanstalterna var år 1972 ca 527 000 och år 1973 ca 490 000, vid de enskilda anstalterna ca 277 000 resp. 288 000.

Enligt 43 § NvL är intagen i allmän vårdanstalt skyldig att fullgöra det arbete som anses ändamålsenligt från vårdsynpunkt. Någon motsvarande bestämmelse finns inte för de enskilda vårdanstalterna. Arbetsdrift förekommer emellertid på samtliga typer av anstalter. Den egentliga arbetsdriften — där sådan förekommer — omfattar verkstads-, jordbruks-, skogs- och vägarbete samt byggnadsarbete. I övrigt förekommer ekonomiarbeten som avser yttre och inre renhållning, köksarbete, tvätt m. m.

En undersökning som gjorts angående förhållandena under perioden den 13 augusti—den 9 september 1972 visar att det mot 1 800 vårdplatser vid de allmänna anstalterna svarade ca 1 200 arbetsplatser. Av dessa avsåg ca 60 % egentlig arbetsdrift och ca 40 % ekonomiarbeten. Under samma period svarade mot de enskilda anstalternas ca 850 vårdplatser ca 700 arbetsplatser. Av dessa avsåg ca 30 % egentlig arbetsdrift och ca 70 % ekonomiarbeten.

Några bestämmelser om ersättning till patienter vid enskilda anstalter för att de deltar i arbetsdrift eller andra aktiviteter har inte meddelats. För de allmänna anstalterna har socialstyrelsen med stöd av 43 § NvL

och 29 § anstaltsstadgan (1956:551) utfärdat bestämmelser om ersättning till patienterna. Ersättning i form av timpenning eller ackordsersättning utgår enligt dessa bestämmelser till den som deltar i arbete, grupperapi, studier m. m. på arbetstid. Den genomsnittliga arbetsersättningen uppgår f. n. till mellan 10 och 15 kr. per dag. För patienter som är sjuka eller av annat skäl är helt arbetsförmögna utgår dagpenning med 5 kr. per dag. Sådan dagpenning utgår även till nytillkomna patienter under tiden innan arbetsplacering kan ske, dock för högst 14 dagar.

Som jämförelse kan nämnas att beträffande psykiatrisk vård och vård av psykiskt utvecklingsstörda Landstingsförbundet och Kommunförbundet har utfärdat vissa rekommendationer angående ersättning till patienterna. Vad gäller psykiatrisk vård har därvid uttalats att arbetsterapi är att jämföra med övriga terapiformer och därför i princip inte bör ersättas. För vissa patientkategorier har det dock ansetts motiverat med ekonomisk ersättning. Detta gäller främst patienter som är i behov av långvarig vård. Ersättning utgår i allmänhet med högst 5 kr. per dag. Vid några sjukhus är ersättningen 10–12 kr. per dag. I fråga om vård av psykiskt utvecklingsstörda innebär rekommendationerna att viss ersättning bör utgå till patienter som bedöms kunna fullgöra minst tre timmars schemalagd aktivitet och som inte är skolpliktiga eller ålderspensionärer. Ersättningen bör vara högst 10 kr. per dag.

1.2 Utredningsförslag och remissyttranden

Sjukförsäkringsutredningen

1961 års sjukförsäkringsutredning behandlar i delbetänkandet (Ds S 1969:3) Sjukförsäkringsförmåner vid vissa former av anstaltsvård frågan om rätt till sjukpenning för intagna i allmänna vårdanstalter för alkoholmissbrukare.

Utredningen anför att bestämmelsen i 3 kap. 15 § d) AFL som undantar den som är intagen på allmän vårdanstalt från rätt till sjukpenning leder sitt ursprung till socialvårdskommitténs förslag till lag om allmän sjukförsäkring (SOU 1944:15). Denna kommitté framhöll att de som var intagna i allmän vårdanstalt inte ånjöt sin fulla frihet och var tillförsäkrade underhåll och erforderlig sjukvård. De förlorade vid sjukdom inte någon arbetsinkomst. Enligt socialvårdskommitténs mening hade de sålunda inte något behov av sjukförsäkringen och försäkringen borde därför vara vilande.

Sjukförsäkringsutredningen hänvisar till att synsättet på alkoholism och alkoholmissbruk har förändrats. I proposition 1966:53 med förslag till lag om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall, m. m. uttalade föredragande departementschefen (s. 164) att den medicinska vetenskapens utveckling allt klarare visat att alkoholism och alkoholmissbruk utgör mer eller mindre uttalade sjukdomstillstånd och därför i princip borde inräknas bland de psykiska sjukdomarna.

Sjukförsäkringsutredningen finner mot bakgrund av bl. a. det nyss

anförda att alkoholism och alkoholmissbruk får anses vara accepterade som sjukdomstillstånd. Medför sjukdomstillståndet i det enskilda fallet nedsättning av arbetsförmågan med minst hälften skulle, framhåller utredningen, med denna uppfattning förutsättningar föreligga att utge sjukpenning om bestämmelsen i 3 kap. 15 § d) AFL inte fanns. Ett av socialvårdskommittén åberopat motiv för att undanta den intagne från rätt till sjukpenning, nämligen att han inte går miste om någon arbetsinkomst eftersom hans förvärvsmöjligheter inte förändras genom sjukdom som inträffar under anstaltsvistelsen, är med detta synsätt inte längre aktuellt. Själva intagningen på anstalt, som får förutsättas medföra förlust av arbetsinkomst, anser sjukförsäkringsutredningen föranledd av sjukdom. Beträffande övriga av socialvårdskommittén åberopade skäl framhåller sjukförsäkringsutredningen att alkoholmissbrukare i likhet med vad som också gäller för narkotikamissbrukare och andra har rätt till sjukpenning om han tvångsvis omhändertas enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, trots att han också då är omhändertagen för anstaltsvård på det allmännas bekostnad, inte åtnjuter sin fulla frihet och är tillförsäkrad underhåll och erforderlig sjukvård.

Mot bakgrund av dessa omständigheter föreslår sjukförsäkringsutredningen att den som vårdas i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare i princip skall ha rätt till sjukpenning enligt AFL.

Om rätt till sjukpenning införs kommer detta enligt utredningen att medföra avsevärda fördelar. Rätten till sjukpenning skulle jämställa de intagna med andra grupper i samhället och kunna underlätta resocialiseringsprocessen. Utredningen anser det troligt att benägenheten att frivilligt söka vård skulle öka. Olägenheterna vid överföring mellan sjukhus — vid vilken vårdform sjukpenning utgår — och allmän vårdanstalt skulle vidare minska. Möjligheterna att med nykterhetsnämndernas bistånd förbättra förhållandena efter utskrivning från anstalten skulle bli större om den intagne vid utskrivningen har det så ekonomiskt ställt att han och hans familj kan klara försörjningen. Det sistnämnda anser utredningen vara av stor betydelse för att eftervården skall ge gynnsamt resultat.

Frågan om ersättning för deltagande i arbetsdrift efter införande av rätt till sjukpenning diskuteras också av utredningen. Därvid konstateras att, även om den insats som en intagen gör i arbetsdriften på en anstalt kan ge intryck av en relativt god arbetsförmåga, han med största sannolikhet inte skulle klara liknande arbetsuppgifter i den öppna marknaden. Enligt utredningens mening bör därför deltagande i arbetsdriften i och för sig inte påverka bedömningen av den intagnes arbetsförmåga på sådant sätt att denna inte anses nedsatt med minst hälften. Utredningen pekar dock på att problem kan uppstå i fall då de arbetspremier som utgår är av sådan storlek att de tillsammans med sjukpenningen kan ge överkompensation.

Liksom vid sjukskrivning i övrigt föreslår utredningen att styrkandet av arbetsförmågans nedsättning på grund av sjukdom bör ske genom läkarintyg. Detta bör utfärdas av anstaltens läkare, som har möjlighet att

bedöma nedsättningen av arbetsförmågan i förhållande till vad som krävs på den öppna marknaden och under hänsynstagande till omfattningen av deltagandet i arbetsdriften och ersättningen härför.

I fråga om bestämmelserna i 3 kap. 18 § AFL om utbetalning av sjukpenning till annan än den berättigade föreslår utredningen en utvidgning. Särbestämmelserna borde enligt utredningen kunna tillämpas beträffande alla som är intagna i allmän vårdanstalt eller står under övervakning enligt 51 eller 54 § NVL oavsett grunden för åtgärden.

Remissyttrandena

Yttranden över sjukförsäkringsutredningens betänkande avgavs efter remiss av riksförsäkringsverket, socialstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, riksrevisionsverket, sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri), länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Örebro och Kopparbergs län, socialutredningen, alkoholpolitiska utredningen, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska nykterhetsvårdsförbundet, Nykterhetsvårdens anstaltsförbund, Sveriges läkarförbund, Föreningen Sveriges socialchefer, Försäkringskassförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO) och Sveriges akademikers centralorganisation (SACO). Några remissinstanser bifogade yttranden som de inhämtat. Yttranden kom också in från Sveriges socionomförbund, Nykterhetsorganisationen Verdandi och Sällskapen Länkarnas Riksförbund.

Förslaget om rätt till sjukpenning för intagna i allmänna vårdanstalter tillstyrktes av i stort sett samtliga remissinstanser. Tillstyrkandet motiverades i de flesta fall med att jämställdhet borde råda mellan å ena sidan intagna i enskilda vårdanstalter för alkoholmissbrukare och intagna för psykiatrisk vård och å andra sidan de intagna vid de allmänna vårdanstalterna.

Det av utredningen föreslagna förfarandet med sjukskrivning från fall till fall kritiserades i en del remissyttranden, bl. a. från *Stockholms stads nykterhetsnämnd, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län och socialutredningen*. Dessa remissinstanser framhöll att ett sådant förfarande skulle strida mot vad som praktiskt tillämpades vid sjukhusvård, där en generell sjukskrivning av alla intagna tillämpas. Vidare framhöll bl. a. *länsnykterhetsnämnden i Göteborgs och Bohus län* att anstaltsläkaren med det föreslagna systemet skulle få en svår ställning.

Behovet av anvisningar för tillämpning av systemet med arbetsersättningsningar underströks bl. a. av *Spri, Sveriges läkarförbund* och *socialutredningen*. *Riksförsäkringsverket* ansåg att frågan behövde ytterligare övervägas. *Socialstyrelsen* ansåg – liksom *Kommunförbundet* – att förslaget inte borde genomföras förrän problemet med arbetsersättningsningarna lösts. *Kommunförbundet* uttalade att den bästa lösningen syntes vara att den intagne som likställd med intagen på sjukhus alltid skulle anses berättigad till hel sjukpenning och att arbetsersättningsningarna anpassades därtill.

Beträffande de av sjukförsäkringsutredningen föreslagna särbestämmelserna om utbetalning av sjukpenning anförde *socialstyrelsen* att en avgörande förutsättning för genomförande av sjukpenningrätt för de intagna var att garantier fanns för att förmånerna skulle komma den sjuke och hans familj till nytta. *Riksförsäkringsverket* fann inte anledning till erinran mot förslaget om utvidgning av tillämpningsområdet för särbestämmelserna och ifrågasatte om inte reglerna borde göras tillämpliga även på intagna i enskilda vårdanstalter. *Länsstyrelserna i Stockholm, Malmöhus och Göteborgs och Bohus län* ansåg att särbestämmelserna borde omfatta även omständigheten i 15 § andra stycket NVL. *Socialutredningen* och ytterligare några remissinstanser anförde i denna del att det inte var olänkbart att vidgade möjligheter att omhänderta sjukpenningen kunde motverka frivillig ingång vid allmän anstalt och att varje åtgärd som kunde få sådan effekt borde undvikas. Vidare framhöll utredningen att förslaget i denna del ur principiell synpunkt inte var invändningsfritt. Utredningen ville dock inte motsätta sig att det genomfördes och förklarade att den ämnade ta upp den principiella frågan till behandling i ett senare sammanhang.

Socialstyrelsens utredning

Med anledning av vad som anförts i sjukförsäkringsutredningens betänkande och remissyttrandena över detta uppdrog Kungl. Maj:t den 12 december 1969 åt socialstyrelsen att utreda hur reglerna om ersättning till den som deltar i arbetsdriften vid allmänna vårdanstalter för alkoholmissbrukare borde utformas om rätt till sjukpenning införs för de intagna. Socialstyrelsen avlämnade den 6 oktober 1972 ett förslag i frågan. Vidare har socialstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 6 september 1973 utvecklat sina synpunkter på arbetsersättningarna vid andra rehabiliteringsverksamma vårdinstitutioner.

Enligt socialstyrelsens mening bör efter införande av rätt till sjukpenning för intagna vid de allmänna vårdanstalterna inte utgå ersättning för deltagande i arbetsterapi som ingår i vården. Uppträning i arbete bör enligt styrelsen jämställas med övriga i vården ingående aktiviteter. Det gemensamma syftet för alla dessa aktiviteter är att förbättra patientens förmåga att fungera i samhället även om den funktionsnivå som eftersträvas ofta måste vara relativt anspråkslös.

Avskaffas arbetsersättningarna anser socialstyrelsen det nödvändigt att de intagna som inte har sådan inkomst att de är berättigade till sjukpenning och inte heller uppbär någon form av pension tillförsäkras ett visst belopp per dag som garantiersättning. Beloppet, som bör utgå ur anstaltens driftmedel, föreslås vara lika stort som det garantibelopp som utgår vid vård i ålderdomshem. Detta innebär ett belopp motsvarande 30 % av ogift ålderspensionärs folkpension inräknat pensionstillskott eller vid nuvarande basbelopp (8 100 kr.) ca 7 kr. per dag.

I den nyss berörda skrivelsen den 6 september 1973 har socialstyrelsen anfört följande synpunkter på ersättningssystemet inom den allmänna

sjukvården. Inom akut- och korttidsvården är arbetsterapi ofta en behandlingsform som inte intar någon dominerande ställning i förhållande till annan terapi. I dessa fall bör arbetsterapi ur ersättningssynpunkt jämföras med övriga terapiformer och någon ersättning torde inte bli aktuell. För vissa patienter kan det dock även i ett korttidsbetonat vårdskede föreligga ett behov av prestationsanknutna stimulansbidrag. Det gäller patienter för vilka arbetsträningen är den enda eller huvudsakliga terapiformen. Vilka av dessa patienter som bör ha ersättning liksom ersättningens storlek bör bedömas från fall till fall och avgöras av läkare. Prestationens kvalitet, ersättningstidens längd m. m. bör bli vägledande vid fastställandet av ersättningsbeloppen.

Vad gäller den psykiatriska långtidssjukvården har socialstyrelsen uttalat att ersättningsfrågan kan bli aktuell för vissa grupper patienter som är jämförliga med de grupper av psykiskt utvecklingsstörda för vilka rekommenderats viss ersättning. Dessa ersättningar torde inte komma att påverka utgående socialförsäkringsförmåner m. m. då de enbart är att betrakta som stimulans till fortsatt aktivivering.

Remissyttrandena

Efter remiss har yttranden över socialstyrelsens förslag avgivits av riks-försäkringsverket, riksrevisionsverket, socialutredningen, styrelserna för statliga vårdanstalterna Gudhem, Runnagården och Venngarn, styrelserna för erkända vårdanstalterna Björstorp, Dagöholm, Holmahemmet, Holmforshemmet, Hägerstad, Karlsvik, Pålycke hemmet, Ribbingebäck, Romanäs, Ryds brunn, Vårnäs hemmet, Västerbyhemmet, Västkusthemmet, Asbrohemmet och Älygården, Nykterhetsvårdens anstaltsförbund, Stockholms nykterhetsnämnd, socialförvaltningen i Göteborgs kommun, socialförvaltningen i Malmö kommun, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Försäkringskassförbundet, Statsanställdas förbund, Statstjänstemannaförbundet och Föreningen Sveriges socialchefer. Vidare har yttranden inkommit från kamratföreningarna vid vårdanstalterna Venngarn, Björstorp, Edshemmet, Gudhem, Holmahemmet, Karlsvik, Ribbingebäck, Tingsåtra, Västkusthemmet och Östfora.

Förslaget att arbetsersättningarna vid de allmänna vårdanstalterna slopas om rätt till sjukpenning eller motsvarande förmån införs för anstalternas patienter tillstyrks eller lämnas utan erinran av en majoritet av remissinstanserna. Bland de instanser som godtar förslaget märks Svenska landstingsförbundet. En del remissinstanser anser dock att arbetsersättningen inte bör slopas helt utan föreslår att sjukpenningen skall kunna kombineras med någon form av arbetsersättning. Till dessa hör socialutredningen samt styrelserna för vårdanstalterna Västerbyhemmet och Björstorp. Kamratföreningen vid erkända vårdanstalten Karlsvik anför liknande synpunkter. I yttrandena framhålls vikten av att motivationen att delta i arbetet inte motverkas. Därför bör någon form av stimulansbidrag kunna utgå vid sidan av sjukpenningen.

Förslaget att samtliga patienter vid de allmänna vårdanstalterna garanteras en ersättning som motsvarar garantibeloppet för vårdtagare vid ålderdomshem tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. *Styrelsen för Romanäs vårdanstalt* menar vad gäller beloppets storlek att det inte är helt befogat att jämställa en patient på vårdanstalt med vårdtagare på ålderdomshem. Liknande synpunkter framförs av flera andra remissinstanser. *Försäkringskassförbundet* avvisar inte förslaget men pekar på att det inte är helt logiskt att betala ut ett garantibidrag till patienter vid vårdanstalterna utan att samtidigt göra det till patienter i sjukhusvård.

Flera remissinstanser anser att ytterligare utredning bör komma till stånd innan socialstyrelsens förslag om slopande av arbetsersättningen genomförs. *Riksrevisionsverket* ställer frågan om vilka verkningar ett avskaffande av arbetsersättningarna kan komma att få på inriktningen av verksamheten i anstalterna. Innan arbetsersättningarna slopas bör det enligt verket utarbetas ett vårdprogram för patienterna. Verket utgår från att socialstyrelsens anvisningar för nykterhetsvården kommer att ange mål och medel samt förväntade rehabiliteringseffekter. Därutöver bör redovisas vilka personella och ekonomiska konsekvenser ett sådant vårdprogram kommer att medföra. Vikten av att ett vårdprogram utarbetas framhålls också av andra remissinstanser. *Styrelsen för vårdanstalten Ryds brunn* föreslår en försöksverksamhet på någon anstalt innan förslagen genomförs.

Några remissinstanser, bl. a. *Statsanställdas förbund* och *Statstjänstemannaförbundet*, tar upp frågan om de förändringar för personalen vid anstalterna som förslagen skulle innebära. Statstjänstemannaförbundet framhåller att reformen indirekt synes kunna leda till den breddning av vårdverksamheten som länge eftersträvats.

1.3 Departementschefen

Vården av alkoholmissbrukare präglas i allt större utsträckning av en helhetssyn som syftar till att lösa sociala och andra problem som har samband med alkoholmissbruk. Den kommunala nykterhetsvården samordnas alltmer med socialvården i övrigt och med andra vårdområden, främst sjukvård och arbetsvård. Som nämnts i årets socialhuvudtitel (prop. 1974:1 bil. 7 s. 164) räknar jag med att de grundläggande principerna för den framtida nykterhetsvårdens målsättning och verksamhetsformer skall kunna tas upp till en övergripande behandling på grundval av det betänkande om hela den kommunala socialvården som inom den närmaste tiden läggs fram av socialutredningen.

Den fråga som nu behandlas avser inte vårdlagstiftningen utan gäller socialförsäkringsreglernas tillämpning inom nykterhetsvården. Den har sin utgångspunkt i att alkoholskadade som vårdas på sjukhus och vid enskilda vårdanstalter uppbär sjukpenning under vårdtiden, medan patienter vid allmänna vårdanstalter inte har denna rätt till sjukpenning. För att skapa enhetliga regler i detta hänseende kommer jag att i det

följande föreslå att även patienter vid allmänna vårdanstalter skall få rätt till sjukpenning under vårdtiden enligt samma grunder som gäller vid sjukhusvård.

Den slutna vården av alkoholskadade lämnas dels vid vårdanstalter för alkoholmissbrukare och dels inom den allmänna sjukvården. Den allmänna sjukvården har när det gäller alkoholsjuka åtminstone lika stor vårdvolym som vårdanstalterna.

Vårdanstalterna för alkoholmissbrukare är dels allmänna, dels enskilda. De allmänna anstalterna uppdelas i statliga och erkända. Vid de allmänna anstalterna sker såväl tvångsintagning som frivillig intagning. Vid de enskilda anstalterna sker enbart frivillig intagning.

De anstalter som inte är statliga, dvs. de erkända och enskilda, drivs av föreningar, stiftelser, primärkommuner eller landstingskommuner. Bortsett från att de intagna vid enskilda anstalter erlägger en vårdavgift av 1 kr. per dag finansieras också driften av de erkända och enskilda anstalterna helt med statliga medel.

Som redan nämnts har alkoholskadade som vårdas inom den allmänna sjukvården liksom andra patienter på sjukhus rätt till sjukpenning. Enligt de regler som gäller för sjukpenning under sjukhusvård minskas sjukpenningen med 10 kr. per dag. Avdrag får dock göras med högst en tredjedel av sjukpenningens belopp och sjukpenningen utgår alltid med lägst 8 kr. per dag. Även vid vård i enskild vårdanstalt för alkoholmissbrukare har den intagne rätt att uppbära sjukpenning. Därvid görs inte något avdrag på sjukpenningen men den intagne har - som tidigare angivits - att betala en vårdavgift av 1 kr. per dag.

Vid vård i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare är den försäkrade däremot genom särskilt stadgande i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) undantagen från rätt att uppbära sjukpenning. Detta undantag har sitt ursprung i att omhändertagandet i allmän vårdanstalt tidigare regelmässigt skett med tvång och torde sammanhånga med att omhändertagandet knappast har ansetts föranlett av sjukdom.

Det framstår numera som naturligt att rätten till sjukpenning bör vara densamma oavsett vilken vårdform som i det enskilda fallet kommer i fråga. Valet av vårdform blir i många fall beroende av tillgängliga vårdplatser. Den som frivilligt söker vård kan placeras i enskild eller allmän vårdanstalt eller inom den allmänna sjukvården. Den som omhändertas tvångsvis i allmän vårdanstalt enligt lagen om nykterhetsvård kan i många fall även omhändertas vid psykiatrisk vårdenhet enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Mot denna bakgrund har sjukförsäkringsutredningen utrett frågan om rätt till sjukpenning även vid vård i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Utredningen har i ett betänkande föreslagit att sådan rätt införs enligt samma grunder som gäller vid sjukhusvård.

Som sjukförsäkringsutredningen anfört skulle rätt till sjukpenning vid vård i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare jämställa patienterna i dessa anstalter med andra grupper i samhället och vara ägnad att förbättra förutsättningarna för ett gott vårdresultat. Den ekonomiska

situationen såväl under anstaltsvistelsen som omedelbart därefter skulle bli bättre och behovet av socialhjälp minska. Jag vill särskilt peka på att den ekonomiska situationen under eftervården är av stor betydelse för övergången från anstaltsvården till ett normalt samhällsliv. Ett införande av rätt till sjukpenning vid vård i allmän vårdanstalt skulle sannolikt också medföra att benägenheten att frivilligt söka vård ökar.

I enlighet med vad jag förutskickat vid min anmälan av frågor rörande nykterhetsvård m. m. i årets statsverksproposition (prop. 1974:1 bil. 7 s. 165) vill jag förorda att patienter vid allmänna vårdanstalter får rätt till sjukpenning under vårdtiden enligt samma grunder som gäller vid sjukhusvård. Ersättningsreglerna bör i samband därmed ges en enhetlig utformning för samtliga vårdanstalter för alkoholmissbrukare.

Förslaget innebär att den som vårdas i allmän vårdanstalt jämställs med patient inom den allmänna sjukvården i fråga om rätt till sjukpenning. Från sjukpenningen bör i likhet med vad som gäller vid sjukhusvård dras av 10 kr. per dag, dock högst en tredjedel av sjukpenningens belopp. Sjukpenningen skall alltid - likaledes i likhet med vad som gäller vid sjukhusvård - utgå med lägst 8 kr.

Det anförda bör som redan antytts leda till vissa ändringar i reglerna även för de enskilda vårdanstalterna. Bestämmelserna om avdrag på sjukpenning i 3 kap. 4 § AFL gäller f. n. inte vid vård i enskild anstalt. För att nå enhetlighet på hela vårdområdet bör dessa regler göras tillämpliga även vid vård i sådan vårdanstalt. I konsekvens med detta bör den vårdavgift på 1 kr. per dag som f. n. utgår vid de enskilda vårdanstalterna slopas. Bortfallet av denna vårdavgift har beaktats vid beräkningen av bidraget till anstalternas driftkostnader i socialhuvudtiteln (prop. 1974:1 bil. 7 p. J 4).

I fråga om de formella förutsättningarna för utbetalning av sjukpenning bör anknytas till vad som redan tillämpas vid de enskilda anstalterna. Det bör följaktligen krävas läkarintyg till styrkande av nedsättningen av arbetsförmågan.

I samband med införande av rätt till sjukpenning även vid vård i allmän vårdanstalt uppkommer, som sjukförsäkringsutredningen pekat på, frågan om samordning mellan sjukpenningen och de arbetsersättningar som utgår vid dessa anstalter.

Sjukförsäkringsutredningen tog i sitt betänkande inte ställning till anpassningen av arbetsersättningarna vid de allmänna anstalterna till utgående sjukpenning. Utredningen uttalade att denna fråga, som i lika hög grad berör den slutna psykiatriska vården, är nära förknippad med själva vårdens utformning. Enligt utredningens mening borde därför frågan lösas genom anvisningar utarbetade av socialstyrelsen samt landstings- och kommunförbunden i samarbete med riks-försäkringsverket. Vid remissbehandlingen av sjukförsäkringsutredningens betänkande påpekade flera remissinstanser att denna fråga borde lösas innan rätt till sjukpenning införs.

Som framgår av avsnitt 1.2 har socialstyrelsen därför på Kungl. Maj:ts uppdrag utrett frågan om ersättning för deltagande i arbetsdrift vid ett införande av rätt till sjukpenning vid vård i allmän vårdanstalt. Socialstyrelsen har stannat för att förorda att ersättning för deltagande i arbetsdriften under denna förutsättning inte bör utgå. Detta motiveras med att arbetsträning bör jämföras med övriga i vården ingående aktiviteter och därför inte ersättas särskilt. För de patienter som inte är sjukpenningförsäkrade har socialstyrelsen föreslagit ett garantibelopp som skulle utgå oavsett deltagande i arbetsdrift eller annan vårdaktivitet.

En majoritet av remissinstanserna godtar socialstyrelsens ståndpunkt. I flera av remissyttrandena betonas dock betydelsen av att någon form av ersättning kan utgå, främst för att inte äventyra motivationen hos de intagna att delta i arbetsdriften.

Av den tidigare redogörelsen framgår att det enligt landstings- och kommunförbundens anvisningar utgår ersättning vid vissa terapeutiska verksamhetsformer inom den psykiatriska sjukvården och inom vården av psykiskt utvecklingsstörda. I allmänhet uppgår denna ersättning till omkring 5 kr. per dag, men den kan i vissa fall uppgå till ca 10 kr. per dag.

Remissyttrandena över den utredning som socialstyrelsen gjort rörande arbetsersättningar visar enligt min mening att det inte nu bör meddelas bestämmelser som direkt ingriper i anstaltens möjligheter att betala sådana ersättningar. Även om olika meningar kan föreligga om användningsområdet för sådana ersättningar synes enighet råda om att dessa i vissa situationer fyller ett behov från vårdsynpunkt och att deltagande i arbetsdriften är ett viktigt inslag i vårdprogrammet på de allmänna anstalterna. Mot denna bakgrund har jag stannat för att i detta sammanhang endast ange följande riktlinjer för hur rätten till sjukpenning påverkas av samtidigt utgående ersättning för deltagande i arbetsdriften. Jag vill erinra om att arbetsersättningarna och den dagpenning, som utgår till helt arbetsoförmögna patienter på samma sätt som det av socialstyrelsen förordade garantibidraget tillgodoser de patienter som inte är sjukpenningförsäkrade.

I princip bör det enligt min mening inte vara något hinder för att en mindre ersättning kan utgå vid sidan av sjukpenning då den intagne deltar i arbetsdriften. Som jag tidigare anfört är den vanliga ersättningen inom närliggande vårdområden där rätt till sjukpenning f. n. föreligger 5–10 kr. per dag. En lämplig avvägning synes vara att om arbetsersättningen vid vårdanstalterna inte överstiger 10 kr. per dag, så bör denna inte påverka utgående sjukpenning. En ersättning av denna storlek ligger också inom ramen för det avdrag som normalt görs på utgående sjukpenning vid vård på sjukhus och som även skall göras från sjukpenningen vid vård i vårdanstalt. Innebörden av förslaget blir att den intagne genom eget arbete kan kompensera sig för det avdrag som görs på sjukpenningen under anstaltsvistelsen. Därigenom synes någon fråga om överkompensation inte behöva uppkomma.

Vad jag nu anfört innebär alltså inte något ställningstagande till

storleken av arbetsersättningen. I normalfallen torde denna ersättning dock komma att hålla sig inom den angivna beloppsgränsen. Skulle det utgå högre arbetsersättning än 10 kr. per dag måste det ifrågasättas om den intagnes arbetsförmåga är så nedsatt att hel sjukpenning bör utgå. Det får då i det enskilda fallet alltefter storleken av arbetsersättningen prövas om halv sjukpenning skall utgå eller om sjukpenningen helt skall falla bort. I det fall arbetsersättning skulle utgå vid enskild anstalt bör samma samordningsprinciper tillämpas.

Det ankommer på socialstyrelsen att göra den översyn av bestämmelserna om arbetsersättningar o. d. som föranleds av vad jag förordat i fråga om rätt till sjukpenning vid anstaltsvård.

Ett slopande av den särskilda vårdavgiften vid de enskilda anstalterna medför att bestämmelserna i 10 kap. 2 § AFL om reduktion av utgående folkpension blir tillämpliga även för intagna i de enskilda vårdanstalterna i likhet med vad som redan gäller för patienter i allmänna vårdanstalter. Detta innebär även i detta avseende lika regler för patienterna vid allmänna och enskilda vårdanstalter, nämligen att patienten för varje hel kalendermånad av sin folkpension får lyfta ett garantibelopp som motsvarar 30 % av ålderspensionen för ogift ålderspensionär jämte pensionstillskott. Allmän försäkringskassa får medge nära anhörig som för sitt uppehälle är beroende av den pensionsberättigade rätt att helt eller delvis uppbära återstoden av pensionen.

De nu berörda förslagen kräver ändring av 3 kap. 15 § AFL. I paragrafen bör samtidigt göras några ändringar av redaktionell art.

De föreslagna ändringarna, vilkas syfte är att i fråga om socialförsäkringsförmåner skapa jämställdhet för patienterna inom olika vårdformer på nykterhetsvårdens område, kan sammanfattas sålunda. Vid vård i allmän vårdanstalt införs rätt att uppbära sjukpenning. Detta innebär att sådan rätt kommer att föreligga oavsett om vården lämnas i enskild anstalt, allmän anstalt eller inom den allmänna sjukvården. I likhet med vad som gäller vid sjukhusvård skall vid vård i enskild eller allmän vårdanstalt tillämpas ett sjukpenningavdrag på högst 10 kr. per dag. Samtidigt slopas den vårdavgift som hittills utgått vid de enskilda anstalterna. Enhetliga regler kommer således att gälla beträffande sjukpenningens storlek oavsett vårdform. Till följd av att den särskilda vårdavgiften slopas vid de enskilda anstalterna blir slutligen samma regler om utbetalning av pension tillämpliga vid vård i allmän och enskild anstalt.

En särskild fråga vid införande av rätt till sjukpenning även vid vård i allmän vårdanstalt är tillämpningsområdet för särbestämmelserna i 3 kap. 18 § AFL om utbetalning av sjukpenning till annan än den försäkrade.

F. n. gäller att nykterhetsnämnd hos den allmänna försäkringskassan kan begära att sjukpenning för den som är alkoholmissbrukare helt eller delvis skall betalas ut till kommunal myndighet eller till den försäkrades make eller annan person att användas till den försäkrades och hans familjs nytta. En förutsättning för sådan begäran är att det föreligger någon sådan omständighet som anges i 15 § första stycket lagen (1954:579) om nykterhetsvård och som kan leda till att alkoholmissbrukaren ställs under övervakning eller tvångsintas i anstalt. Motsvarande särbestämmelser finns i lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring och i militärsättningsförordningen (1950:261). En parallellbestämmelse beträffande pension finns i 16 kap. 12 § AFL.

Eftersom sjukpenning nu inte utgår vid vård i allmän vårdanstalt är särbestämmelserna i 3 kap. 18 § AFL f. n. av begränsad betydelse. De har sin tillämpning främst då den försäkrade står under övervakning. Enligt uppgifter som sjukförsäkringsutredningen inhämtat utnyttjar nykterhetsnämnderna särbestämmelserna i mycket ringa utsträckning av den anledningen att man vill undvika tvångsinslag i övervakningen av alkoholmissbrukare. I fråga om intagna vid de enskilda anstalterna, där alltså särbestämmelserna nu är tillämpliga, kommer de likaledes sällan till användning. Utbetalning av sjukpenning till annan än den berättigade sker däremot i stor utsträckning genom ett fullmaktsförfarande, vilket den intagne frivilligt medverkar till.

Sjukförsäkringsutredningen framhåller i sitt betänkande om rätt till sjukpenning vid vård i allmän vårdanstalt att garantier måste skapas för att sjukpenningen används till nytta för den sjuke och dennes anhöriga. Utredningen föreslår därtför en utvidgning av tillämpningsområdet för bestämmelserna till att gälla alla som vårdas i allmän vårdanstalt samt dem som står under övervakning under permission eller efter utskrivning från sådan anstalt. Vid remissbehandlingen har socialstyrelsen ansett en sådan utvidgning vara en förutsättning för genomförande av en rätt till sjukpenning vid vård i allmän anstalt. Socialutredningen har anmält viss tveksamhet inför dessa särbestämmelser över huvud taget men uttalat att man inte vill motsätta sig den föreslagna utvidgningen.

Som sjukförsäkringsutredningen förordat bör en utvidgning ske av tillämpningsområdet för särbestämmelserna i 3 kap. 18 § AFL. De bör göras tillämpliga i de fall där förutsättningar för övervakning eller intagning på vårdanstalt enligt 15 § första eller andra stycket nykterhetsvårdslagen föreligger. Motsvarande ändring bör göras i 16 kap. 12 § AFL, 37 § lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring och 10 § militärsättningsförordningen (1950:261). Samma regler bör gälla oavsett om intagningen skett med tvång eller frivilligt. Därigenom undviker man att det uppkommer en skillnad mellan allmänna och enskilda vårdanstalter. Jag vill kraftigt understryka att bestämmelserna kan tillämpas endast då det sker i patientens eller hans familjs intresse. Den vidare frågan om det över huvud taget bör finnas sådana särbestämmelser får som socialutredningen antörtl prövas i samband med en ny socialvårdslagstiftning och då bedömas mot bakgrund av erfarenheterna av den utvidgning av rätten

till sjukpenning som nu föreslås. I samband med de nu föreslagna ändringarna bör även styrelse för vårdanstalt ges befogenhet att hos försäkringskassa begära att särbestämmelserna skall tillämpas beträffande patient som vårdas i anstalten.

De föreslagna ändringarna i fråga om rätten till sjukpenning kan beräknas öka sjukförsäkringens kostnader under nästa budgetår med ca 5 milj. kr., varav ca 1,7 milj. kr. kommer att belasta det under femte huvudtiteln uppförda förslagsanslaget Bidrag till sjukförsäkringen.

De föreslagna författningsändringarna bör träda i kraft den 1 juli 1974.

2. Eftergift av återkrav för utgivna bidragsförskott

2.1 Gällande rätt

Enligt lagen (1964:143) om bidragsförskott (ändrad senast 1973:807) inträder den barnavårdsnämnd som utgivit bidragsförskott på kommunens vägnar i barnets rätt till underhållsbidrag av den underhållsskyldige i den mån bidragsförskottet svarar mot fastställt underhållsbidrag (15 §). Barnavårdsnämnden skall utan dröjsmål vidta de åtgärder som behövs för att driva in fordringen, om den underhållsskyldige inte fullgör sin betalningsskyldighet efter förmåga (17 §). På framställning av barnavårdsnämnden eller den underhållsskyldige får länsstyrelsen besluta att återkrav mot den underhållsskyldige för det allmännas räkning skall efterges om det föreligger särskilda skäl till detta (18 §).

2.2 Familjepolitiska kommittén

Familjepolitiska kommittén framhåller i betänkandet (SOU 1972:34) Familjestöd att den omfattning i vilken eftergift av återkravsrätten för utgivna bidragsförskott skall ges avgörs genom en avvägning mellan kravet på att föräldrar i största möjliga utsträckning skall fullgöra sina lagliga underhållsskyldigheter gentemot sina barn och samhällets intresse av att människor inte utsätts för större ekonomiskt tryck än de orkar med. Enligt gällande bestämmelser får länsstyrelsen besluta om eftergift av återbetalningsskyldigheten när särskilda skäl föreligger. Sådana särskilda skäl har ansetts föreligga när den underhållsskyldige varit förhindrad att fullgöra sin skyldighet på grund av vistelse i fängvårdsanstalt eller i vårdanstalt för alkoholmissbrukare eller på grund av långvarig sjukdom och därmed jämförlig omständighet. I övrigt har bestämmelsen tolkats restriktivt.

Kommittén framhåller att det givetvis är angeläget att underhållsskyldighet fullgörs efter förmåga, men att de krav samhället lägger på den enskilde inte får leda till att vederbörande försätts i en alltför svår social och ekonomisk situation. Särskilt viktigt är det att samhällets återkrav för utgivna bidragsförskott inte leder till social missanpassning eller

kolliderar med det rehabiliteringsarbete som bedrivs av andra samhällsorgan. Enligt kommitténs mening bör därför eftergift kunna ges för perioder då den underhållsskyldige inte haft möjlighet att fullgöra sin underhållsskyldighet på grund av exempelvis sjukdom, omhändertagande för vård, stor försörjningsbörda eller när eftergift av annan orsak framstår som skälig. Annan orsak kan enligt kommittén föreligga bl. a. då det kan befaras att återkraven försvårar en rehabilitering efter sjukdom eller anstaltsvistelse eller då det finns risk för social missanpassning eller för splittring av den underhållsskyldiges familj.

2.3 Remissyttrandena

Förslaget att vidga möjligheterna att efterge återbetalning av utgivna bidragsförskott tillstyrks av bl. a. *socialstyrelsen*, *kammarrätten i Stockholm*, *kriminalvårdsstyrelsen*, *Svenska kommunförbundet*, *LO*, *TCO* och *de flesta hörda kommuner*. Ingen av remissinstanserna motsätter sig förslaget. Några av dessa framför dock synpunkter på hur bestämmelsen bör tolkas och på den tekniska utformningen av bestämmelsen.

LO framhåller att underhållsbidragen kan vara så höga att den underhållsskyldiges möjligheter att ingå i en ny familj försvåras eller omöjliggörs och att den underhållsskyldige därför kan drivas in i en ond cirkel som slutar i arbetsoförmåga och social misär. *Kammarrätten i Stockholm* anser bl. a. att de nuvarande reglerna är klart ägnade att försvåra den underhållsskyldiges situation. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* framhåller att det många gånger framstått som synnerligen obilligt att möjlighet inte funnits att ge eftergift, då den betalningsskyldige enbart åberopat ekonomiska skäl, hur tungt vägande dessa än varit, exempelvis vid stor försörjningsbörda.

Kriminalvårdsstyrelsen finner det angeläget att bestämmelserna liberaliseras på sätt kommittén föreslagit. Styrelsen anser att eftergift bör kunna ges inte endast för tid då den underhållsskyldige varit intagen på fängvårdsanstalt utan även under tid för rehabilitering inom kriminalvårdens frivårdsorganisation. Möjlighet till eftergift bör således finnas även under tid för långtidspermission, villkorlig frigivning, vård utom anstalt eller skyddstillsyn samt vid sjukdom, stor försörjningsbörda, omskolning, fortbildning, psykiatrisk behandling eller jämställd rehabiliterande åtgärd eller om återkrav skulle medföra risker för social missanpassning eller splittring av familjen. Enligt *länsstyrelsen i Östergötlands län* bör möjligheter till eftergift finnas även vid oförvållad arbetslöshet. *Länsstyrelsen* anser det också angeläget att de nya reglerna får retroaktiv verkan. *Göta hovrätt* framhåller att det bör framgå av författningstexten eller motiven om återkrav skall kunna efterges delvis.

2.4 Departementschefen

Barnvårdsnämnd som utgivit bidragsförskott inträder på kommunens vägnar i barnets rätt till underhållsbidrag i den mån bidragsförskottet

svarar mot fastställt underhållsbidrag. Barnavårdsnämndens fordran kan efterges av länsstyrelsen om särskilda skäl föreligger. I praxis har bestämmelsen tolkats restriktivt. Sålunda har eftergift medgivits i huvudsak endast när den underhållsskyldige hindrats att fullgöra sin skyldighet på grund av intagning för vård i anstalt eller på sjukhus.

Familjepolitiska kommittén har föreslagit en utvidgning av möjligheterna att efterge återkrav. Enligt kommittén bör eftergift kunna meddelas för perioder då den underhållsskyldige varit sjuk, omhändertagen för vård, haft stor försörjningsbörda eller när eftergift av annan orsak framstår som skälig. Med annan orsak avser kommittén de fall då återkrav skulle försvåra en rehabilitering efter sjukdom eller anstaltsvistelse eller medföra risker för social missanpassning eller splittring av den underhållsskyldiges familj.

I likhet med remissinstanserna delar jag kommitténs uppfattning att eftergift av återkrav för utgivna bidragsförskott bör kunna ges i större utsträckning än som nu sker. Eftergift bör kunna ges i de situationer som kommittén pekat på. Förslaget föranleder ändring i 18 § lagen om bidragsförskott. Med anledning av vad som anförts under remissbehandlingen vill jag framhålla att eftergift även bör kunna ges bl. a. under tid för rehabilitering inom kriminalvårdens frivård och vid arbetslöshet under förutsättning att eftergift vid en mera allmän bedömning av den underhållsskyldiges situation framstår som skälig. Eftergift bör även kunna avse del av fordran.

De nya bestämmelserna bör träda i kraft den 1 juli 1974 och kommer sedan de trätt i kraft att kunna tillämpas även på fordringar som hänförs till tiden före ikraftträdandet.

I 7 och 17 §§ bör vidare några ändringar av formell natur genomföras.

3. Vissa andra frågor

3.1 Ändring av förordningen (1967:920) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor, som utgår av statsmedel, m. m.

Har livränta börjat utgå till följd av yrkesskada och leder skadan änyo till sjukdomstillstånd som medför rätt till sjukpenning skall livräntan under sjukdomstiden utbytas mot sjukpenning. Enligt gällande lydelse av 4 § förordningen (1967:920) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor, som utgår av statsmedel, m. m. får i sådant fall sjukpenningen inte understiga en fyrahundradedel av den livränta som skulle ha utgått till den skadade. Bestämmelserna har utformats under hänsynstagande till att sjukpenningen tidigare var skattefri men livräntan skattepliktig. Riksförsäkringsverket har hemställt att förordningen ändras på samma sätt som skett beträffande lagen (1967:919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m. i samband med sjukpenningreformen (prop. 1973:46, SFU 1973:21, rskr 1973:197, SFS 1973:470).

Eftersom sjukpenningen fr. o. m. den 1 januari 1974 gjorts skatteplik-

tig, blir förmånen direkt jämförbar med livränta i det avseende det här gäller. Sjukpenning som träder i stället för livränta bör därför inte understiga en trehundrasextiofemtedel av livräntan. Förordningen bör således ändras i enlighet med riksförsäkringsverkets förslag.

3.2 Ändring av övergångsbestämmelserna till lagen (1973:465) om ändring i lagen om allmän försäkring

Kontant arbetsmarknadsstöd är efter de ändringar som skett genom lagen (1973:465) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring att hänföra till pensionsgrundande inkomst för tilläggs pension. Enligt övergångsbestämmelserna till lagen skall detsamma gälla omställningsbidrag som utgår enligt 102 § arbetsmarknadskungörelsen (1966:368) efter utgången av år 1973. Även i andra hänseenden skall i fråga om sådant omställningsbidrag tillämpas bestämmelserna i AFL avseende kontant arbetsmarknadsstöd.

Denna övergångsbestämmelse bör också gälla den som är berättigad att uppbära omställningsbidrag enligt 101 § arbetsmarknadskungörelsen efter utgången av år 1973, dvs. gälla alla som uppbär omställningsbidrag enligt denna kungörelse. Bestämmelsen bör ändras i enlighet härmed.

4. Hemställan

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att antaga inom socialdepartementet upprättade förslag till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring,
3. lag om ändring i militärsättningsförordningen (1950:261),
4. lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott,
5. lag om ändring i förordningen (1967:920) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor, som utgår av statsmedel, m. m.,
6. lag om ändring i lagen (1973:465) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
Utdrag av statsrådsprotokollet den 15 februari 1974	11
Inledning	11
1. Sjukpenning vid vård i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare m. m.	12
1.1 Gällande bestämmelser m. m.	12
Sjukpenning	12
Vårdanstalter för alkoholmissbrukare	13
1.2 Utredningsförslag och remissyttranden	14
Sjukförsäkringsutredningen	14
Remissyttrandena	16
Socialstyrelsens utredning	17
Remissyttrandena	18
1.3 Departementschefen	19
2. Eftergift av återkrav för utgivna bidragsförskott	25
2.1 Gällande rätt	25
2.2 Familjepolitiska kommittén	25
2.3 Remissyttrandena	26
2.4 Departementschefen	26
3. Vissa andra frågor	27
3.1 Ändring av förordningen (1967:920) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor, som utgår av statsmedel, m. m.	27
3.2 Ändring av övergångsbestämmelserna till lagen (1973:465) om ändring i lagen om allmän försäkring	28
4. Hemställan	28

